

KÜÇÜKLERDEKİ BÜYÜK SANAT

Tefekkür, insanlarla meleklerin ve ruhanilerin ortak yanlarıdır. Yani insanların, hayvanlarla “beslenme, görme, işitme, yürüme, çoğalma” gibi birçok yönden ortak yanları olduğu gibi, ruhun ve kalbin gıdası olan *iman, marifet, tesbih, tekbir, hamd ve tefekkür* gibi ulvi vazifeleri yerine getirmekte de meleklerle benzerlikleri vardır.

Tefekkürün önemini şu hadis-i şerif en güzel şekilde nazara vermektedir:

“Bir saat tefekkür, bir sene (nafile) ibadetten hayırlıdır.”(1)

Bilindiği gibi bir buçuk milyonu aşkın canlı türü içerisinde insanın en mümtaz vasfı akıl sahibi olmasıdır. Hayvanların şuurları vardır, ama bu şuur çok sınırlıdır. Bununla, ihtiyaçlarını görür, düşmanlarından korunur, yavrularına şefkat ederler.

Akıl, sadece insanda bulunmaktadır. Bir hayvan da nefes alır, ama havanın ne olduğunu bilmez, nefes almakla kanının temizlendiğini bilmez, kanın ne olduğunu da bilmez. Keza, bir hayvan da sabah olunca gözlerini açar ve rızkını aramak üzere çevreyi dolaşmaya başlar, ama gündüzün olması için dünyanın saatlerce döndüğünü bilmez.

İnsan, hem kendi vücuduna yerleştirilen bütün organların, hissiyatın ve duyguların görevlerini bilir, hem de bedenini kuşatan havadan, ayaklarının altındaki topraktan, yolunu gösteren güneşten bitkilere, hayvanlara, madenlere kadar bütün eşyayı tanır ve bilir. İşte bu geniş bilgi, insanın hem kendini, hem de kâinatı tefekkür etmesi ve bütün bunları onun hizmetine veren Rabbine şükretmesi içindir.

Allah'ın zatı bilinmez. Göz mahluk olduğu gibi gördükleri de mahluktur. Kulak mahluk olduğu gibi işittikleri de mahluktur. Aynı şekilde, akıl mahluk olduğu için düşündükleri de mahluk olacaktır. Akıl, Allah'ın zâtı hakkında ne düşünse bütün bunlar o aklın eseri yahut ürünü olurlar. Tabiri caizse onlar da birer put hükümdedirler, şu farkla ki müşriklerin putları taşlardan ve madenlerden, onunki ise yanlış düşüncelerden yapılmıştır.

Allah'ın zâtı tefekkür edilemeyeceğine göre, tefekkürü emreden bütün ayetler ve onu teşvik eden bütün hadis-i şerifler, mahlukat âlemini ibretle seyir ve temaşa etmemiz içindir.

Burada Üstat Bediüzzaman Hazretlerinin önemli bir tavsiyesini hatırlayalım:

“Nefsî tefekkürde tafsilâtı, âfâkî tefekkürde ise icmâlî yaparsan, vahdete takarrüb edersin. Aksini yaptığın takdirde, kesret fikrini dağıtır. Evham seni havalandırır, enâniyetin kalınlaşır. Gafletin kuvvet bulur, tabiata kalb eder. İşte dalâlete isâl eden kesret yolu budur.”(2)

Nefsî tefekkür denilince, *“insanın hem bedenindeki bütün organları, hücreleri, atomları, hem de ruhundaki kalb, akıl, hafıza, hissiyat gibi latifeleri Allah’ın birer eseri olarak düşünmek ve O’nun baha biçilmez birer ihsanı olarak değerlendirmek”* anlaşılır.

İnsan bu sahada istediği kadar tafsilata girebilir. Her bir organını ve görevlerini çok detaylı olarak araştırabilir. Ancak, afakî tefekkürde, yani dış âlemi düşünürken bu kadar detaya girme şansı yoktur. Semadaki her yıldızın ve her sistemin yaratılış hikmetlerini, kendi organlarının görevlerini bilmesi katiyetinde idrak edemez. Aynı şekilde, bütün hayvanlar âlemini ancak icmâlî olarak, yani ana hatlarıyla ve özet şekilde düşünür; her hayvan türünün bütün özelliklerini bilmesi imkânsızdır. Afakî tefekkürde, ancak konusunda uzman olan kişiler, kendi sahalarında, geniş bilgi sahibi olabilirler. Onlar da başka bilim dallarında yine icmâlî düşünmeye mecbur kalırlar.

İşte, bu afakî tefekkürün bir boyutu da *“sinekler, böcekler, kelebekler, karancalar”* gibi küçük varlıklar üzerinde düşünmektir. Küçük, nazik ve ince birer sanat mucizesi olan bu hayvanların da bütün türlerini derinlemesine bilmemiz ve etraflıca tefekkür etmemiz mümkün değildir.

Bu vesileyle bir hatıramı nakletmek isterim. Yıllar önceydi. Elimin üzerinde küçük bir siyahlık gördüm. Kalorifer bacalarından gelen bir is lekesi sandım. Silmek üzere elimi uzattığımda hareket etti. Anladım ki, benim is sandığım şey küçük bir böcekmiş. Parmağımın ucunu kendisine iyice yaklaştırdığımda yürüyüşünü hızlandırdı. O anda zihnimden şu manalar hızla geçmeye başladı:

"Bu küçük hayvancık benden kaçtığına göre büyümüş, olgunlaşmış demektir. Bunun bir de çocukluk, bebeklik dönemleri vardı. O zamanlar ne kadar küçüktü. O bir nokta kadar bedene altı ayak, iki göz, mide ve diğer organlar nasıl yerleştirilmişti? Bu yavrucuk nerede doğmuştu? Başında kimler durmuş ve ona yardımcı olmuştu? Doğum haberi yakınlarına duyurulmuş muydu? O çok küçük ağzına ve midesine uygun yiyecekler nasıl hazırlanmıştı? Lokmalarını ağzına kim koymuştu?"

Bütün bu ve benzeri nice soruların tek bir cevabı vardı: **Onu yaratan ve terbiye eden Allah.**

Yine, bu siyah nokta içerisine görme, işitme, sevme ve korkma hisleri nasıl yerleştirilmişti? Benden kaçtığına göre hayatını seviyordu ve onun kaybolmasından korkuyordu.

İşte benim hayalimde canlandırmaya çalıştığım böyle nice manaları, melekler âleminden o canlının tesbihatını temsille görevli olan melek yahut melekler onu sürekli seyretmek suretiyle biliyor ve bu ince sanata ve bu hassas rahmete hayran oluyorlardı.

Bir örnek de soframızdaki yumurtadan verelim. Sonra, tefekkürümüzü, bütün yumurtalar âlemine, özellikle de balıklar âleminin o küçücük yumurtalarına teşmil edelim.

Bilindiği gibi, nutfeden yaratılan bir canlı, ana rahminde iken annesinin dış âlemden edildiği gıdaların kendisine bir türlü ulaşmasıyla o karanlık menzilde Allah'ın inayetiyle hayatını sürdürür.

“O, sizi rahimlerde, dilediği gibi tasvir eden (şekillendiren) dir. O’ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Âl-i İmrân, 3/6)

Ayet-i Kerimenin açık beyanıyla o yavru adayının imdadına İlâhî rahmet ve inayet yetişmekte, bütün organlarını en güzel biçimde, en faydalı yerde ve en hikmetli büyüklükte yaratıp yerleştirmekte ve bunların tümünden meydana gelen bedenine de yine en güzel bir sureti vermektedir.

Aynı mana, bir başka şekliyle, bütün yumurtalar âlemi için de geçerlidir. Ancak, yumurtaların bu noktada çok önemli bir farklılığı vardır. Yumurta içinde teşekküle başlayan civciv adayının annesiyle hiçbir ilgisi kalmamıştır. Ona hiçbir gıda annesi vasıtasıyla ulaşmaz. Sadece belli bir ısı seviyesi ve yine belli bir zaman gerekmektedir. Bu ısı, annesinin kuluçkaya yatmasıyla sağlanabileceği gibi, bugün artık makinelerle de sağlanmaktadır.

Bu gerçekleri göz önüne alarak, elimize aldığımız bir yumurtaya önce şu manada bir nazar edelim:

Bu yumurta kuluçkaya konulsaydı civciv olacaktı. O halde, bir civcivde her ne varsa, şu yediğim yumurtada onların tümünün planları var demektir. Bu yumuşak sıvıdan o sert kemikler nasıl yaratıldı? Bu görmeyen maddeden, göz ve kulak nasıl halk edildi? Bu hareketsiz cisim, yürüyen, koşan, seven, korkan bir canlı haline nasıl geldi? Bu ölü varlıktan o canlıyı kim çıkardı?

“Şüphesiz Allah, taneyi ve çekirdeği yarıp filizlendirendir. Ölüden

diriği çıkarır. Diriden de ölüyü çıkarandır..."(En'âm, 6/95)

ayetini bu yumurtada ve civcivde net şekilde görmüyor muyuz?

- *Canlı tavuktan cansız yumurta ve cansız yumurtadan canlı tavuk yaratan bir kudret hakkında, "Ölmüş insanları nasıl diriltecek?" diye sorulur mu?*

İşte bütün yumurtalar alemine bu nazarla bakmak bizim için ancak hayal yoluyla gerçekleşebilir. Denizdeki ve karadaki sayısız yumurtaları birlikte görmek, onların geçirdiği safhaları birlikte izlemek gibi bir kabiliyetten mahrumuz. İşte bu görevi melekler âlemi yapmakta ve bu sayısız hikmet ve rahmet tecellilerini hayranlıkla seyir ve tefekkür etmekte.

Dipnotlar:

(1) bk. *Suyutî, Camiu's-Sağir, II/127; Aclûnî, I/310.*

(2) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Zeylû'z-Zeyl.](#)